

IKER
GAZTE
NAZIOARTEKO
IKERKETA EUSKARAZ

I. IKERGAZTE

NAZIOARTEKO IKERKETA EUSKARAZ

2015eko maiatzaren 13, 14 eta 15
Durango, Euskal Herria

ANTOLATZAILEA:
Udako Euskal Unibertsitatea (UEU)

GIZA ZIENTZIAK

“Gu”ak Trantsizioan: Euskal Herriko lau kultura politiko nagusien memoria eta nortasuna (1975-1980)

Eider Landabera

70-76 or.

<https://dx.doi.org/10.26876/ikergazte.i.08>

ANTOLATZAILEA:

BABESLEAK:

eman ta zabal zazu

LAGUNTZAILEAK:

UDALBILTZA

“Gu”ak Trantsizioan: Euskal Herriko lau kultura politiko nagusien memoria eta nortasuna (1975-1980)

Landaberea, E.

*Deustuko Unibertsitatea, Gizarte eta Giza Zientzien Fakultatea, Komunikazioko Saila
eider.landaberea@deusto.es*

Laburpena

Gizarte osoak partekatuko duen iraganaren ikuspegi eta interpretazio bakarra aurkitzeko ezintasunak agerian uzten du iraganari begiratzeko hainbat modu daudela; iraganari begiratzeko ikuspegi anitz eta desberdin horiek nortasun nazionalen, hots, partaidetza-sentimendu desberdinen konfigurazioan dautza. Horretan oinarrituta eta hortik abiatuta planteatzen dugu Trantsizioko euskal gertalekuko lau kultura politiko adierazgarrienen –hala nola, abertzaletasun historikoaren (EAJ-PNV), estatuko ezkerrearen (PSE-PSOE), Espainiako zentro-eskuinaren (UCD) eta ezker abertzalearen (EE eta HB)– memorien azterketa oinarri izan duen doktorego-tesia. Honen laburpena da hurrengo lerroetan irakurgai izango duzuen.

Hitz-gakoak: Memoria, Nortasuna, Transizioa, Euskal Herria, Alderdi politikoak

Abstract

The impossibility of finding a vision and interpretation of the past shared by society as a whole conceals different ways of looking at yesterday. The origins of different feelings of belonging, of different identities, can be found in the varied ways of looking at the past. This is the starting point of a doctoral dissertation that aims to analyse the memories of the four main political cultures in the Basque Country during the transition from dictatorship to democracy. That is to say, historic nationalism (EAJ-PNV) (Basque Nationalist Party); socialism (PSE-PSOE) (Basque Socialist Party-Spanish Socialist Party); the right (UCD) (Union of the Democratic Centre) and the Basque abertzale left parties (EE and HB). The main ideas of this dissertation can be summarised as follow.

Keywords: Memory, Identity, Transition, Basque country, Parties

1. Sarrera

Desberdinen arteko bizikidetzaz bihurtu da gaur egungo demokrazien erronka nagusietako bat. Euskal gizartea ez da salbuespena. Askotariko faktoreek –hala nola faktore ekonomikoek, politikoek, ideologikoek, hizkuntzakoek edo historikoek– forma eman diote edo forma ematen ari zaizkio gizarte-errealitateari, hots, inolako zalantzarik gabe konplexu, anitz eta askotariko gisa definitzen dugun gizarte-errealitateari. Termino horiek asko samar ari dira erabiltzen hedabideetan zein arlo politikoan, baita hiritarrek euskal gizartea definitzeko eta kalifikatzeko erabiltzen duten eguneroko hizkeran ere. Gaur egungo Eusko Legebiltzarrean ordezkaturik dauden aukera politikoaren sortak agerian utzi, eta islatzen du konplexutasun, aniztasun eta pluraltasun hori.

Inguruabar horretatik, hain zuzen ere, planteatu dira doktorego-tesi honi itxura ematen dioten galderak. XXI. mendeko euskal gizartea anitza eta askotarikoa da partaidetza-sentimenduei dagokionez, eta horixe izan da gogoetarako oinarri gisa *memoria* duen doktorego-tesi honen abiapuntua. Kolektibo baten nortasun nazionalaren konfigurazioan, transmisioan eta sozializazioan memoria alderdi erabakigarria dela adieraztea ez da gauza berria. Gizarte osoak partekatuko duen iraganaren ikuspegi eta interpretazio bakarra aurkitzeko ezintasunak agerian uzten du iraganari begiratzeko hainbat modu daudela; iraganari begiratzeko ikuspegi anitz eta desberdin horiek nortasun nazionalen, hots, partaidetza-sentimendu desberdinen konfigurazioan dautza. Eta horretan oinarrituta eta hortik abiatuta, hain zuzen ere, planteatzen dugu Trantsizioko euskal gertalekuko lau kultura

politiko adierazgarrienen memorien azterketa, hau da, abertzaletasun historikoarena (Euzko Alderdi Jeltzaleak ordezkatzeko zuzenak), estatuko ezkerrearena (*Partido Socialista de Euskadi-Partido Socialista Obrero Español* alderdiak ordezkatzeko zuzenak), Espainiako zentro-eskuinarena (*Unión de Centro Democrático* alderdiak ordezkatzeko zuzenak) eta ezker abertzalearena (Euskadiko Ezkerra eta Herri Batasuna koalizioek ordezkatzeko zuzenak). Oraindik ere lau kultura politiko horiek dira, funtsean, gaur egungo Euzko Legebiltzarrean ordezkatzeko dauden joera politiko nagusiak.

2. Ikerketaren helburuak

Bi helburu nagusi nabarmendu nahi ditut: batetik, une honetan memoriaren kontzeptua oso erabilia bada ere, paradoxikoki, gertakari oso zehatzetara eta traumatikoetara mugatzen dela ematen du, eta doktorego-tesi honek lagungarria izan nahi du zerumuga hori zabaltzeko. Horretarako, iraganaren hainbat memoria, hots, hainbat oroimen sortzeko arazoak eta moduak aztertu dira –kasu honetan nortasun-definizioari dagokionez–, eta memoria horiek aldatzeko eta unean uneko inguruabarretara egokitzeko moduak ere aztertu dira, betiere memoria horien ibilbide aldakorra eta anitza nabarmentzeko. Prozesu horiek azaldu egin behar dira, “funtsetatik”, “egia absolutuetatik” eta “errealitate aldaezinetatik” urrun, eta justifikazio interesatuez harantzago.

Bestetik, doktorego-tesi honek egiaztatu nahi izan du memoriak garrantzi handikoak izan zirela Trantsizio garaian euskal gertalekuko lau kultura politiko nagusien estrategietan; halaber, aztergai den aldian, iraganerako begirada horiek, hots, memoria horiek boterea, legitimitatea eta aitortzea lortzeko borroka gertalekuko parte ere izan zirela egiaztatu nahi izan du. Horrenbestez, doktorego-tesi honek Trantsizioaren garaiko euskal panorama historiografikoa ere osatuko duen ekarpen txiki bat izan nahi du.

3. Ikerketaren muina eta ondorioak

Aukera politiko desberdinek modu desberdinean begiratzen diote iraganari, eta modu desberdinean eraikitzen dute iragana; horretan ere bereizten dira. Haien ekintza politikoaren bitartez modu aktiboan laguntzen dute memoria kolektibo jakin baten konfigurazioan eta hedapenean. Azken finean, memoria horrek “gu”a definitzeko eta ulertzeko modu bat jasotzen du, nortasuna definitzeko eta eraikitzeko modu bat. Horixe da, hain zuzen ere, doktorego-tesi honen *hipotesi* nagusia, Trantsizioan Euskal Herriko lau kultura politiko nagusien giltzarri diren nortasun-erreferenteak identifikatu nahi izan dituen eta testuinguru zehatz horretan erreferentzia izateko arazoak azaldu nahi izan dituen. Esan beharrik ez dago alderdi politikoak direla ordezkartzeko demokraziako sistema baten aktore nagusiak, eta, inolako zalantzarik gabe, aktore bereziki adierazgarriak izan zirela diktadorearen heriotzaren ondoren eraikitzen hasi zen gertaleku demokratiko berrian. Gertaleku berri horretan, alderdi politikoek haien estrategia eta diskurtsoak diseinatu zituzten eta, hartara, orduko beharrei erantzun zieten, etorkizuneko proiektuak (iguripenak) finkatu zituzten eta iraganaren inguruko haien kontakizuna (memoria) jaso zuten. Guztiek izan zuten etapa politiko berri horren aurrean definitzeko beharra; guztiek aurkitu nahi zuten “haien” lekua; guztiek landu zituzten “haien” nortasuna nolabait modu esplizituan artikulatzen zituzten kontakizunak; eta guztiek hedatu, ofizializatu edo instituzionalizatu nahi izan zuten “haien” kontakizuna, “haien” memoria. Horren bidez, “haien” kontakizuna onartzen, legitimatzen eta barnean hartzen duen eta harekin identifikatzen den zirkulua zabaldu nahi izan zuten. Izan ere, alderdi hori garrantzizkoa zen ordezkartzeko demokraziako sistema batean.

Prozesu horiek aztertzeko Trantsizioa hautatu izanak badu arazoia, eta garai hura berez interesgarria izatearen gainetik dago. Beste espazio publiko bat gaitzearen ondorioz izan ziren irekitze politikoek erraztu zuten memorien eta kontakizun ordura arte isilduen edo zentsuratuen adierazpena, eta beste kontakizun batzuen sorrera ere ahalbidetu zuten. Aldaketa-garaia izan zen, beste estatu demokratiko baten sorrerarako edo birsorrerarako garaia izan zen; mahai gainean garrantzi handiko gaiak jarri ziren, hala nola gobernu-forma, erakundearen bilbea edo Estatu berriaren lurralde-antolamendua bera. Eta eztabaida horietan, eta erabakiak hartzeko unean, etorkizuneko hainbat proiektu azaleratu ziren, iraganaren irakurketa pluralak esplizituki egiten zituztenak, hein batean edo

bestean. Horrenbestez, ikerketa honetan, Trantsizioa gehiago interesatu zaigu ia berrogei urtez espazio publiko osoa hartu zuen memoria ofizial bakar eta hegemoniko batetik memoria pluralen eta anitzen sorreraranzko bide gisa, eta ez hainbeste diktadura-erregimen batetik erregimen demokratiko baterako ibilbide gisa.

Euskal Herrian Trantsizioak eta Euskal Herriko instituzionalizazio garaikideak –Estatuarekin lotuta dagoenak edo Estatuaren mende dagoenak– berariazko eskakizun zehatzak ere izan zituen. Diktaturako berrogei urte jasan baziren ere, Euskal Herrian, beste lekuren batean bezalaxe, sendo iraun zuen erkidego nazional bereizi bateko partaidetza-sentimenduak. Leku horietan zabalagoa izan zen diktaturaren ondorengo memorien bidea, hots, diktaduran espazio publikoa osorik hartu zuen memoria hegemoniko eta ofizial batetik memorien pluraltasun baten sorrerarako bidea zabalagoa izan zen; izatez, erkidego hori bera eratzeari dagozkion memoriak eta kontakizunak ere azaldu ziren (haatik, nortasun kolektibo jakin baten babesa ez zen Trantsizioaren garaiko euskal gertalekuko alderdi politiko guztien *leit motiv*-a izan).

Halaber, euskal alderdi politikoen sistema edo azpisistema berezia da, heterogeneotasun ideologikoa du bereizgarri eta hainbat haustura-linea ditu; ezkerren eta eskuinaren arteko haustura klasikoaz gain, alderdi abertzaleen eta estatualisten/espainolisten arteko tentsio-linea ere badago –ezin dugu ahaztu XIX. mendearen amaieran eratutako alderdi “historikoak” eta aztergai dugun garai horretan sortu ziren alderdiak ere badaudela–. “Pluralismo polarizatu” gisa definitutako eredia da, eta eredu horretan haustura-linea horiek ez dituzte konpartimentu estankoak sortu, baizik eta hurbiltze- edo urruntze-puntuak dituzten konpartimentuak; horren ondorioz, askok “dimentsioaniztun” gisa kalifikatzen dute euskal alderdi politikoen sistema edo azpisistema.

Iraganari begiratzeko moduek, atzera begiratzeko askotariko arrazoiek eta hautatutako erreferente anitzek are gehiago zailtzen eta anizten dute euskal alderdi politikoen sistemaren bereizgarri diren diagrama, ardatzak eta “dimentsioaniztasuna”; izatez, iraganari begiratzeko moduak ez datoz bat, halabeharrez, ardatz klasikoekin. Hau da, eskema horretan memoriak sartzeak diagramaren ardatz klasikoetako hurbiltze- edo urruntze-puntuak aldatzea eragiten du. Laburbilduta, hauxe da *emaitza*:

Trantsizioko euskal diagrama politikoko ardatz abertzalea osatu zuten sigla politikoez, hau da, EAJ-PNV (1895) eta EE (1977) eta HB (1978) koalizioek, hiru hurbiltze-puntu argi dituzte euskal erkidegoa eratzeke kontakizunaren eraikuntzan, euskal erkidegoa da haien narrazioaren subjektua eta objektua. “Euskal herriaren” ikuskera klasikoa partekatu zuten, hots, Arabako, Bizkaiko, Gipuzkoako, Nafarroako, Zuberoako eta Lapurdiko lurraldeetan kokatzen den herria, bere hizkuntza duena (euskara), eskubide batzuen eta subiranotasun baten subjektua dena, haien kontakizunaren arabera aldebakarrez eta indarrez kendu zitzaiena, eta, orduz geroztik, hainbat testuingurutan eskatu dena. “Euskal herria gara” izan zen hiru erakunde horien “gu” horren definizioa. Haatik, bakoitzaren “gu” horren definizioan barnean hartzen diren kontakizunak eraikitzeke hautatutako erreferenteak bestelakoak izan ziren, azken finean haien jatorriak, proiektu politikoak eta garai hartako beharrak desberdinak izan ziren. Hori dela eta, EAJrengan definizio iraunkorra zen “euskal herria gara” definizioa, ñabartu egin zen HBren kasuan “abertzaleak gara” definiziorantz edo EEren kasuan “euskal langileria gara” definiziorantz.

Horrenbestez, “nor gara?” galderari EAJk “euskal herria gara” erantzun zion. EAJk foru-iragana hautatu zuen erreferente gisa euskal herriaren existentzia justifikatzeko; iraganean antolamendu-arau batzuk eta eskubide batzuk izan zituen, eta jeltzaleentzat horiek ematen diote oinarri erkidegoari, horiek egiten dute, azken finean, erkidegoa existitzea. Kontakizun horren arabera, eskubide horiek indarrez eta aldebakarrez kendu zitzaizkion, eta testuinguru demokratiko berri batean bidezkoa zen eskubide horiek aldarrikatzea. Foraltasun horrek aukera eman zion EAJri adierazteko “izan ginelako eta izaten jarraitu nahi dugulako gara”, hau da, foraltasunak aukera eman zuen iragana, oraina eta etorkizuna lotzeko, kontakizunari “jarraitutasuna” emateko. Hortaz, horretan oinarrituta 1977an legitimatu zuen alderdi jeltzaleak bere existentzia bera eta bere proiektu politikoa, 1895. urtean eratu zenetik helburu zuena (1977ko ekaineko lehen hauteskunde orokorretarako hautatutako leloa horren adierazgarri da: “*beti* egon garen lekuan jarraituko dugu”). Eta, eratze-aldi horretan, hartara zuzendu zuen EAJk bere jardura politikoen zati handi bat: euskal erkidegoaren bere ideia babestera (alderdi

askotan logika modernoareko bati erantzuten diona) eta estatu demokratiko berrian txertatzera. Ildo horretan, “jatorrizko subiranotasunaren” ideia argudiatzeko baliagarria izateaz gain, EAJk foraltasunaren bidez justifikatu zuen euskal foru-erkidegoek erakunde politiko bakarra sortzea (horien berezitasunaren murrizketa eragin gabe), baita euskal erkidegoaren eta Estatuako gainerako herrien arteko baterako existentzia ere. Hori guztia posible izan zen “foru-garaiko Koroarekiko ituna” berregitean eta orainaldira ekartzean.

Euskal erkidegoaren “haien” ideia ahokatzeko eta babesteko beharrezko “tresna” gisa sortu ziren Gernikako Autonomia Estatutua eta Konstituzioa –Konstituzioak eskubide historikoen “errespetua eta babesa” jasotzen du (jeltzaleek konstituzio-etzabaidetan sartutako kontzeptua da eskubide historikoena)–. Haien nahirik absolutuenetatik urruntzen ziren testuak baziren ere, bi testu horiek baliagarriak izan ziren EAJk “bere” “euskal herriko” ideia (haren “gu”a) instituzionalizatzeko; 1979. urtetik aurrera, “izateaz” gain “egon bazegoen”, eta, gainera, orainaldian (1979an) berretsi zuten euskal hiritarrek.

HBk bere diskurtsoan ezker abertzalearen (frankismoaren garaiko azken urteetan eta Trantsizioaren lehen unetan eratu zen espazio politikoaren) berezko *Independentziaren eta Sozialismoaren* aldarrikapena mantendu bazuen ere, aberri-kodean definitu zuen haien “gu”a. EAJrekin bat egin zuen euskal erkidegoa definitzen zuten elementuetan, hala nola, lurraldetasunean, euskararen edo “kendutako” subiranotasunean. Edonola ere, haien “gu”a definitzeko oso bestelako erreferentzia hartu zuten. HBk Nafarroako Erresuma hartu zuen erreferentzia, eta ez foru-iragana. 1978. urtean sortu zenetik bertatik, koalizio abertzalearen azken helburua euskal Estatu-Nazioa lortzea zen, eta aurrez aurre jarri zen helburu hori aintzat hartzen ez zuen edozein erabakiren aurka. Helburu horren justifikazioak “aurrekari historiko” bat zuen oinarri, Nafarroako Erresuma, eta HBk nazio- eta estatu-kodean eguneratu eta interpretatu zuen, baita adierazgarri bihurtu ere. HBk bere “gu” horren definizioa honako erreferentzia-elementu hauetan oinarritu zuen: Nafarroako Erresuman, lurraldetasunean, hizkuntzan, antiespainolismoan eta kendu zaizkion eskubideen aldeko euskal herriaren mendetako borrokaren ideian –koalizio abertzaleak XI. mendetik XX. mendera arte etengabeko eta jarraitu gisa interpretatzen du borroka hori, eta ETA erakundea borroka horren ordekoa eta jarraipena litzateke–. Definizio hori pixkanaka-pixkanaka murrizten joan zen “euskal herria gara” ideiatik “abertzaleak gara” ideiarda, autonomia-estatuari babesa eman zioten ardatz abertzaleko gainerako sigla politikoen borroka horri traizioa egin ziotela iruditzen baitzitzaion.

EEk iraganari egindako begiradaren oinarria izan zen “bere” espazio politikoaren, hots, bere “gu” horren sorrera eta existentzia azaltzea eta justifikatzea. Haien iritziak, batetik, abertzaletasun historikoak bere diskurtsoan euskal langileen aldarrikapenak barnean hartzeko azaldutako ezintasunak eta, bestetik, sozialismoak Euskal Herriaren aldarrikapen nazionalak bere egiteko ezintasunak ematen zioten zentzua haien “gu” horri. EEren memoriaren arabera, sozialismoa eta abertzaletasuna Gerra Zibilaren ostean arerio izateari utzi bazioten ere, borroka nazionalak eta borroka sozialak bat egin gabe jarraitzen zuten, eta ETA erakundea 1959. urtean sortu zenean egin zuten bat bi borroka horiek. Koalizioaren iritziak, euskal langileriak gai nazionala bere egitea garrantzi handiko eta funtsezko gertakaria izan zen euskal herriaren historian, eta horren ondoriozkoa izan zen ETArek sorrera eta ezker abertzalearen beraren sorrera. “Euskal langileria gara” izan zen EEren “gu”a. Kode marxistan definitutako “gu”a zen. Horixe da koalizioak, eratze-aldian bertan, abiarazi zuen bidaiaren ekarpenik nabarmena eta bereizgarriena, eta erreferenterik iraunkorra; harrera iraultzaile eta independentistetatik, posibilismoranzko eta autonomiaranzko bidaia.

Trantsizioko euskal diagrama politikoaren ardatz estatualistak/espainolistak, hau da, PSE-PSOE (1879) eta UCD (1977) alderdiek iritsiera puntua izan zuten komunean: autonomien estatua. Hala ere, helmuga horretara iristeko egin zuten bidea oso bestelakoa izan zen, baita bakoitzaren abiapuntua, etorkizuneko proiektu politikoa, orduko beharrak, edo bakoitzaren “gu”a definitzeko hautatu ziren erreferenteak ere.

UCDrentzat autonomien estatua foruen ikuspegi modernoa zen, testuinguru demokratiko berrirako egokitzapena. Euskal Autonomia Erkidegoko eta Nafarroako zentristentzat foraltasuna izan zen “gu”a definitzeko erreferentzia –EAJrentzat bezalaxe–. Nolanahi ere, zentristek Espainiako erkidegoaren

funtsezko atal gisa birsortu zuten eta ekarri zuten egunera foraltasuna, Espainiako nortasunaren eta, beraz, euskal nortasunaren eta/edo nortasun nafarraren funtsezko atal gisa; izatez, Nafarroako zentristek foraltasuna, 1841eko lege itundua, erabili zuten Nafarroaren bide berezia babesteko eta, hala, Araba, Bizkaia eta Gipuzkoako lurraldeekin batera entitate politiko bakarra eratzea saihesteko. Euskal eta nafar zentristek espainiar izateko modu berezi gisa birsortu zuten foraltasuna: “euskaldunak gara, nafarrak gara eta horregatik gara espainiarrak” izan zen haien “gu”aren definizioa. Ikuspegi horrekin, eta haien ekintza politikoarekin, euskal eta nafar zentristek laguntza aktiboa eman zioten estatu demokratiko berria “Espainia anitz” gisa hartzen duen ikuskerari. UCDk babestu eta beti “helburu” gisa ulertu zuen ikuskera hori, hain zuzen ere, jaso zen Konstituzioaren testuan eta Estatutuaren testuan.

PSE-PSOEren iraganerako begiradak ez zuten helburu nagusi gisa izan erkidego nazional jakin baten existentzia justifikatzea. Haren iraganerako begiradan eragin handiagoa izan zuen alderdiaren hainbat belaunaldi lotzeko beharrak, berrogei urteko diktaduraren ondoren. Memoria horrek lotu egin zituen, batetik, hogeita hamarreko belaunaldikoek langileriaren eskubide zibilen eta askatasunen alde egindako borroka eta, bestetik, gerra ostean jaiotako belaunaldiek frankismoaren garaian egin zuten borroka. Horrela eman zitzaion jarraipena 1879. urtean sortu zen proiektu politikoari.

Eratze-aldi horretan, PSE-PSOEek bi modu desberdinetan definitu zuten bere “gu”: “euskal herria gara” izan zen euskal sozialistek trantsizioaren lehen unean eman zuten definizioa. Honako alderdi hauek guztiz erraztu zuten definizio hori eta euskal sozialisten jarduera politikoa –EAJrekin elkarlan estuan autonomiaren alde egin zuten jarduera politikoa–: aldarrikapen nazionalaren eta antifrankismoaren ideien beraren arteko identifikazioak; nazioarte-mailan hirurogeiko hamarkadan ezkerrean indarra hartu zuten ideia berriek (antinperialismoak, autodeterminazioerako eskubideak edo herrien askatasunak); eta PSOEek XXVII. biltzarrean federalismoaren alde eta Espainiako Estatuko nazionalitateen eta eskualdeen eskubideak onartzearen alde egin zuten apustuak. Haatik, Konstituzioaren eta Estatuaren testua onartu ostean, PSE-PSOEek, baskismoari uko egin gabe eta nortasun nazionalaren eta klase-nortasunaren arteko sintesia lortzeari uko egin gabe, sendotu egin zuten klase-nortasuna, euskal gertalekuan bere espazio politikoa aurkitzearren (antzeko prozesua egin zuten PSOEek federalismoa alboratu zuenean eta autodeterminazioaren eskubidea nazioarteko eskubidearen berariazko esparrura baztertu zuenean). 1979. urteaz geroztik, “euskal herria gara” instituzionalizatuta geratu zen Estatuaren testuan, PSE-PSOEren nahi autonomikoen helmugan, eta alderdi sozialistaren sorreratik berezkoa eta bereizgarria izan zen “langileria gara” berrindartu zen, euskal gertalekuan bere espazioa aurkitzeko bide gisa.

Zentro-eskuineko ardatzaren bi sigla politikorik adierazgarrienak, EAJk eta UCDk, foru-iragana hartu zuten erreferente gisa haien nortasun-kontakizuna oinarritzeko. Alabaina, ikusi dugun bezalaxe, foru-iragan horren memoria –haren birsorrera– desberdina izan zen bi alderdientzat. Eratze-aldian, garai hartako behar desberdinetatik begiratu zioten iraganari eta buruan etorkizunerako proiektu desberdinak zituzten. Gauza bera gertatu zen ezkerreko ardatzaren siglarik adierazgarriekin, hau da, ezker abertzaleko EE eta HB koalizioekin eta PSE-PSOEekin; horiek klase-nortasunaren eta nortasun nazionalaren arteko sintesia lortzeko ahalegina izan zuten komunean. Dena dela, eta ikusi dugun bezalaxe, aztergai dugun aldian, sintesi horrek oso arrakasta eta errotze desberdina izan zuen espazio politiko horren alderdi politiko adierazgarrienen artean. Desberdintasun hori agerikoa da alderdi horiek “haien” “gu”a nola ulertu eta definitu zuten ikusten badugu.

4. Etorkizunerako planteatutako norabidea

Trantsizioan boterea, legitimitatea eta aitortpena lortzeko borrokaren gertalekuaren parte izan ziren iraganaren begirada desberdinak, memoria desberdinak. Memoriek garrantzi handia izan zuten Trantsizioko euskal gertalekuko lau kultura politiko nagusien estrategian. EAJk, PSE-PSOEek, UCDk, EEk eta HBk iraganari begiratu zioten, bai haien espazioa aldarrikatzeke, bai nortasun kolektibo jakin bat babesteko, bai lortu nahi zuten proiektu politikoaren oinarri gisa, baita, aldi berean, horretarako guztirako ere.

Gaur egungo Eusko Legebiltzarra, beraz, nortasun-definizio desberdinetan, “gu” horren definizio desberdinetan, edo memoria desberdinetan jatorria duten eztabaida askoren isla eta gertalekua da. Bakearen, bizikidetzaren eta adiskidetzaren alde egin diren askotariko ekimenetako bakoitzean, “kontakizun partekatuaren beharra” edo “ahantzuraren edo isiltasunaren aurkako borroka” gisako ideiak nabarmendu dira. Alabaina, gisa horretako ekimen bakoitzak “batzuen” edo “besteen” erantzuna du. Izan ere, ideia horien atzean, benetan, memoria desberdinak daude, batzuetan aurka dauden memoriak daude, haien kontakizuna, haien ahanzturak eta haien isiltasunak dituzten memoriak daude. Ez da, beraz, memoria ahanzturaren aurka, baizik eta memoria memoriaren aurka; memoria arma politiko sendo bihurtu da alderdi politikoen estrategien barruan. Baina hau doktorego-tesi honek aztertzen duen aldia kanpo geratzen da, eta etorkizuneko ikerketa-lanetarako norabidea edo linea izan daiteke.

5. Erreferentzia batzuk

- Aguilar, P. (2008): *Políticas de la memoria y memorias de la política: el caso español en perspectiva comparada*, Alianza Editorial, Madrid.
- Alonso-Castrillo, S. (1996): *La apuesta del centro. Historia de la UCD*, Alianza Editorial, Madrid.
- Alted, A. (1995): *Entre el pasado y el presente. Historia y memoria*, Universidad Nacional de Educación a Distancia, Madrid.
- Andrade, J.A. (2012): *El PCE y el PSOE en (la) transición. La evolución ideológica de la izquierda durante el proceso de cambio político*, Siglo XXI, Madrid.
- Corcuera, J. (1991), El sistema de partidos en el País Vasco, in *Estudios sobre el Estatuto de Autonomía del País Vasco III*, IVAP, Oñati, 971-1063 orr.
- Cuesta, J. (2008): *La odisea de la memoria: historia de la memoria en España. Siglo XX*, Alianza Editorial, Madrid.
- Fernández, G.; López, R. (2012): *Sangre, votos, manifestaciones: ETA y el nacionalismo vasco radical (1958-2011)*, Tecnos, Madrid.
- Fernández, G. (2013): *Héroes, heterodoxos y traidores. Historia de Euskadiko Ezkerra (1974-1994)*, Tecnos, Madrid.
- García, R. (2011): *La herencia del pasado. Las memorias históricas de España*, Galaxia Gutenberg.
- Gómez, F. (2006): *El derecho a la memoria*, Alberdania, Irún.
- Gurrutxaga, A. (2005): *La producción de la idea del Nosotros: somos porque estamos*, Eusko Jaurlaritzza-Gobierno Vasco, Vitoria-Gasteiz-Gasteiz.
- Jelin, E. (2002): *Los trabajos de la memoria*, Siglo XXI, Madrid.
- Jiménez de Aberasturi, J.; López, E. (1989): *Organizaciones, sindicatos y partidos políticos ante la Transición: Euskadi 1976*, Centro de Documentación de Historia Contemporánea del País Vasco – Sociedad de Estudios Vascos-Eusko Ikaskuntza.
- Landaberea, E. (2012), “España, lo único importante”: el centro y la derecha española en el País Vasco durante la Transición (1975-1980), in *Historia del Presente*, 19, 53-68 orr.
- Larrazabal, S. (1997): *Contribución a una teoría de los derechos históricos vascos*, IVAP, Bilbao.
- Lowenthal, D. (1998): *El pasado es un país extraño*, Akal, Madrid.
- Micciché, A. (2009): *Euskadi socialista: el PSE-PSOE y la Transición en el País Vasco (1976-1980)*, Madrid, Editorial Pablo Iglesias.
- Pablo, S. de; Mees, L.; Rodríguez Ranz, J.A. (2001): *El péndulo patriótico: Historia del Partido Nacionalista Vasco, II (1936-1979)*, Crítica, Barcelona.
- Pablo, S. de (2005), Silencio roto (solo en parte). El franquismo y la transición en la historiografía vasconavarra, in *Vasconia*, 34, 383-406 orr.
- Pérez, A. (1977): *Los partidos políticos en el País Vasco: aproximación a su estudio*, Luis Haranburu Editor, Tucur Ediciones, Donostia-San Sebastián.

Ramírez, J.L. (dir.) (1999): *Democratización y Amejoramiento Foral: una historia de la transición en Navarra (1975-1983)*, Fondo de Publicaciones del Gobierno de Navarra, Pamplona.

Sánchez, J.M.; Nieva, J.L. (2004): *Navarra: memoria, política e identidad*, Pamiela, Pamplona.

Sartori, G. (1980), *Partidos y sistemas de partido*, Alianza, Madrid.

Tamayo, V. (1994): *La autonomía vasca contemporánea: foralidad y estatutismo (1975-1979)*, IVAP, Donostia-San Sebastián.

Ugarte, J. (ed.) (1996): *La transición en el País Vasco y España: historia y memoria*. Universidad del País Vasco- Euskal Herriko Unibertsitatea, Bilbao.

Waisman, C.; Rein, R.; Gurrutxaga, A. (comps.) (2005): *Transiciones de la dictadura a la democracia: los casos de España y América Latina*, Universidad del País Vasco-Euskal Herriko Unibertsitatea, Bilbao.

6. Oharrak

Aurkeztutako lana nire doktorego-tesiaren laburpena da. Tesia 2013ko abenduak 13an izan zen defendatua Deustuko Unibertsitatean (Donostia). Epaimahaiburua José Luis de la GRANJA SAINZ jauna (EHU) izan zen. Idazkaria: Leyre ARRIETA ALBERDI anderea (Deustuko Unibertsitatea). Epaimahaia osatu zuten beste hiru kideak Santiago de PABLO CONTRERAS jauna (EHU), Josu CHUECA INTXUSTA jauna (EHU) eta Santiago LARRAZABAL BASAÑEZ jauna (Deustuko Unibertsitatea) izan ziren. Tesiaren zuzendariak Elena BARRENA OSORO anderea eta José Antonio RODRÍGUEZ RANZ jauna izan dira.